

Dosud se výletů Toulavým autobusem za gorilami zúčastnilo na sto čtyřicet dětí. A byl to pro ně neopakovatelný zážitek.

Cesta k Toulavému autobusu

Zoo Praha pomáhá chránit (nejen) gorily nížinné

Miroslav Bobek

Pět tisíc kilometrů od vchodu do svého areálu provozuje Zoo Praha Toulavý autobus. Jeho základna se nachází v kamerunském městečku Somalomo u vstupu do biosférické rezervace Dja, na své cesty však vyjíždí z různých vesnic v okolí této rezervace. Se školními dětmi a jejich doprovodem pak míří do záchranných stanic pro primáty – do Mefou a do Limbe. Projekt je vyvrcholením dosavadních snah pražské zoo o ochranu goril nížinných a jejich prostředí ve střední Africe.

Starý dluh

Gorily nížinné chováme v Zoo Praha právě padesát let. A čtyřicet let nás s oblastí dnešní biosférické rezervace Dja spojuje příběh, který bezmála upadl v zapomnutí. V roce 1973 jsme obdrželi od nejmeno-

vané firmy dvě gorilí mláďata. Jedno bylo v pořádku, u druhého však chovatelé zjistili v pánevní oblasti útvar velikosti třešně. Zprvu jej považovali za nádor, a mládě proto převzal do své péče známý dětský onkolog prof. Koutecký. Ukázalo se, že jde o zploděnou kulku, která se patrně nejprve

odrazila od stromu a teprve poté zasáhla mládě. Obě gorilí mláďata byla podle všeho získána již tehdy zakázaným způsobem. Vzhledem k tomu, že jako místo původu bylo u nich uvedeno kamerunské město Sangmelima, je pravděpodobné, že se rodiny goril staly obětí pytláků v oblasti pralesů Dja

Foto Hana Geroldová

– matky byly zastřeleny a mláďata odebrána. Toulavý autobus tedy shodou okolností provozujeme v oblasti, k níž můžeme pociťovat starý dluh.

Odhalení

Gorily nížinné byly u návštěvníků pražské zoo vždy velmi oblíbené, ale teprve v poslední dekádě dosáhla jejich popularita skutečně ohromných a nečekaných rozměrů. Vyrůstá z narození prvního gorilího mláďete v České republice – Moji roku 2004 – a z projektu *Odhalení*. Tímto projektem jsme na podzim 2005 v Českém rozhlase, kde jsem tehdy působil, reagovali na první vysílání „kontejnerových“ reality show, jako byli *VyVolení* nebo *Big Brother*. *Odhalení*, které běželo v rádiu, televizi a na internetu, sledovalo život gorilí skupiny v Zoo Praha a jeho smyslem bylo nejen poukázat na absurdnost televizní zábavy, ale zejména přinést informace o životě goril nížinných a pokusit se získat prostředky na ochranu goril v jejich přirozeném prostředí. Tato „trochu jiná reality show“ vzbudila ohromný zájem a pod jiným názvem a ve velmi modifikované podobě fakticky pokračuje dodnes.

Podpora projektů in situ nemá v České republice příliš dlouhou ani bohatou tradici a přímý fundraising pro tento účel, orientovaný na nejširší veřejnost, už vůbec ne. Během *Odhalení* jsme shromažďovali finance jednak ze zpoplatněných SMS, kterými lidé hlasovali o vítězi naší „trochu jiné reality show“, jednak z prodeje suvenýrů spojených s gorilami a s logem *Odhalení*.

„Trochu jiní lidé“ v ohrožení

Prostředky získané během několika měsíců trvání projektu jsme investovali do podpory Limbe Wildlife Centre v Kamerunu, které pečuje o gorily i o další primáty zabavené pytlákům. Posléze jsme se rozhodli tuto organizaci navštívit, a to hlavně proto, abychom těm, kdo nám přispěli, mohli v České republice ukázat, kam směřovaly jejich peníze.

Návštěva Limbe byla v jistém smyslu osudová. V hotelu jsem na počítači upravoval fotografie goril, které jsem krátce předtím pořídil v Limbe Wildlife Centre. Po chvíli jsem měl dojem, že se mi někdo dívá přes rameno. Otočil jsem se a uviděl postarší místní paní. Hned se začala omlouvat a řekla jednu velmi důležitou věc. „Víte, já jsem si nikdy neuvědomila, jak jsou gorily krásné a jak jsou blízké nám lidem.“

Tato slova byla velmi důležitá. Ohrožení goril samozřejmě primárně souvisí s ničením tropických deštných lesů. Ale je tu ještě jeden důležitý aspekt: ve střední Africe jsou tisíce goril každý rok snědeny. Někteří Afričané věří, že jim gorilí maso dodá sílu, rozhodnost a mužnost. Se stále snadnější dostupností tropických deštných lesů a s rostoucím počtem obyvatel přilehlých oblastí jsou gorily

ly pořád více ohrožovány i nepřímo tím, že hynou v pastech nastražených na jiná zvířata. Většina Afričanů zná gorily pouze jako maso na talíři, spojené s řadou pověr, ale nezná je jako fascinující živé tvory. A stejně jako se o to snaží například Limbe Wildlife Centre, rozhodli jsme zejména dětem ve střední Africe ukazovat, že úsilí vynaložené na ochranu goril a současně také péče o jejich prostředí stojí za to, že je opravdu důležité.

Gorilí pohádky pro africké děti

Ještě v rámci projektu *Odhalení* jsme pro české publikum začali připravovat nejprve televizní pohádky o gorilách a posléze jejich knižní provedení. Zážitky a zkušenosti z Kamerunu nás postupně přivedly k myšlence, že bychom mohli připravit i speciální edici určenou pro kamerunské školáky. Vznikly tak dva tisíce výtisků knihy gorilích pohádek v angličtině a dva tisíce ve francouzštině. Na přelomu let 2008 a 2009 byly knihy spolu s dotazníky určenými pro učitele distribuovány do škol. Auty i na motocyklech.

Jejich úspěch byl pro nás překvapivý i zavazující. Dojalo mě, když jsem zjistil, že v jedné vesnici předčítá učitel z naší knihy i negramotným spoluobčanům. Pouhá zkušenost s velmi kvalitně vytištěnou knihou byla pro kamerunské děti zásadní a obrázky i příběhy goril je nesmírně zaujaly. Když jsem o rok později nastoupil jako ředitel Zoo Praha a jako jednu ze svých priorit stanovil podporu projektům in situ, bylo zřejmé, že se tato prvotní aktivita dočká pokračování. Nejprve na ni však bylo nutné získat prostředky a mít podporu veřejnosti – což je ostatně setrvalý proces.

Krásně vybavená kniha gorilích pohádek kamerunské děti zaujala.

Koruna ke koruně

Především se nám podařilo domluvit s naším zřizovatelem, že z každého příchodu návštěvníka do zoo si ve prospěch in situ projektů dáme stranou dvě koruny. Samozřejmě prodáváme řadu suvenýrů, ale také připravujeme speciální akce. Počínaje rokem 2010 se každý rok v květnu uskutečňuje v Praze *Běh pro gorily*. Výtěžek ze startovního je určen ve prospěch našich aktivit ve střední Africe. Od téhož roku v pražské zoo, ale také v dalších zoologických zahradách v České republice vybíráme staré mobilní telefony. Společnost REMA Systém nám garantuje, že každý přístroj bude recyklován, a současně za něj vyplácí deset korun. Dopracovali jsme se tak k tomu, že v letošním roce jsme do střední Afriky investovali 2,8 milionu Kč.

Jak ochránit gorily

Země střední Afriky se rozvíjejí stále rychlejším tempem a to vyžaduje nový, velmi komplexní přístup k ochraně přírody. Gorila nížinná je v tomto ohledu vlajkovým druhem.

Prvním předpokladem pro to, aby se podařilo jedinečnou přírodu střední Afriky a s ní i volně žijící gorily zachovat pro budoucnost, je existence sítě dostatečně rozsáhlých chráněných území. Druhým jsou kvalitní zákony a schopnost vymáhat jejich dodržování a třetím získávání místních obyvatel pro ochranu přírody. Konečně čtvrtým předpokladem je nabídnout lidem, kteří se často živí lovem nebo pytláctvím, alternativní zdroje obživy.

Zoo Praha se snaží jednak přispívat k dodržování zákonů – už několik let pod-

porujeme technikou a vybavením strážce biosférické rezervace Dja –, jednak budovat především v obyvatelích pralesních oblastí nekořistnický vztah k přírodě a povědomí o důležitosti její ochrany. Tímto směrem mířila a míří většina našich aktivit, počínaje distribucí gorilích pohádek.

Knihy i omalovánky

Po vydání první knihy pohádek pro Kamerun následovala příprava zvukové verze, kterou vysílaly vybrané kamerunské rozhlasové stanice.

A pak přišlo i druhé vydání knihy, které si doslova vyžádali afričtí učitelé. V tomto případě šlo již pouze o francouzské vydání, zato v nákladu patnáct tisíc výtisků. Během roku 2011 byly knihy distribuovány do škol v pralesních oblastech Kamerunu,

Středoafričské republiky, Gabunu a Konžské republiky. Pokryly tak prakticky celou oblast výskytu gorily nížinné. A stejně jako v případě prvního vydání gorilích pohádek bylo pro každou školní třídu určeno vždy jen několik výtisků, avšak tentokrát každý školák obdržel i něco pouze pro sebe: spolu s knihami byly šířeny ve stejném počtu také skládačky osmi obrázků goril s naučnými texty na rubu. Po jednom obrázku tak mohlo dostat sto dvacet tisíc žáků.

Na jeden z motivů knihy gorilích pohádek pak navázaly ještě omalovánky vyprávějící příběh o chytrých gorilách, vylekaných slonech a potrestaných pytlácích. Podobně jako v případě knížek také omalovánky znamenaly pro děti zcela novou zkušenost a velký dárek.

Odvážný záměr

Po přečtení knížky gorilích pohádek si některé venkovské děti přály spatřit gorily a právě toto přání se stalo podnětem pro vznik projektu *Toulavý autobus*. Jeho myšlenka je jednoduchá: autobus bude školáky z okolí biosférické rezervace Dja vozit do Limbe či do Mefou, kde si v tamních záchranných stanicích nejen prohlédnou gorily zblízka a absolvují vzdělávací programy, ale také na této několikadenní cestě získají nezapomenutelné zážitky.

Záměr projektu se v Kamerunu setkal s mimořádným ohlasem a jeho vlastní realizaci podpořil i fakt, že pražská zoo získala do bezplatného užívání část základny v městečku Somalomo na okraji biosférické rezervace Dja. V ní máme k dispozici jak administrativní, tak ubytovací prostory. Zásadní je spolupráce se strážci této rezervace. V samotný toulavý autobus se pak proměnila Toyota Coaster, která dříve sloužila k přepravě žákyň dívků školy v Saúdské Arábii.

Vyjíždíme!

První jízda Toulavého autobusu v lednu 2013 předcházela nejen dlouhá a podrobná jednání s místními autoritami a s rodiči školáků, ale také fotbalové utkání mezi dvěma somalomskými fotbalovými mužstvy. Střídavě na jedné i druhé straně v něm hrál i slavný český fotbalový záložník Karel Poborský, v Kamerunu stále velice známý a populární. Jeho přítomnost nejenže k Toulavému autobusu přitáhla pozornost, ale hlavně mu v očích místních obyvatel, kteří se v různých formách pomoci už nejednou zklamali, dodávala na důvěryhodnosti.

Cílem první jízdy bylo Limbe Wildlife Centre, kam Toulavý autobus dojel ze Somaloma dvou dnech. Nejen děti, ale

i rodiče, kteří je doprovázeli, cestou nevyčázeli z údivu. Překvapivé pro ně byly například proměny vegetace na trase nebo počet domů ve městech. A první setkání s gorilami v dětech i dospělých vyvolalo nadšení i údiv.

Nejde však pouze o setkání s gorilami a s dalšími zvířaty. Zkušenosti vzdělávací pracovníci v obou záchranných centrech poskytují školákům z oblasti Dja zábavnou formou důležité i zajímavé informace, a tak v nich formují postoje, které se stanou největší nadějí pro budoucnost. Na vlastní cesty Toulavého autobusu pak v Somalomu navazuje práce Ecoclubu přátel Dja, který jsme založili a který kromě pokračování práce s dětmi tvoří spojnici mezi strážci rezervace a místním obyvatelstvem.

Co dál?

Dosud se výletů Toulavým autobusem účastnilo více než sto čtyřicet dětí. V provozu by měl být přinejmenším čtyři roky a v současnosti připravujeme další vzdělávací aktivity, které budou na jeho jízdy navazovat. Rovněž otevíráme základnu v Somalomu vědcům – první projekt se zaměřil na etnozoologický výzkum, jehož výsledky pro nás budou mít i praktické využití. Plánujeme, že se pokusíme vytvořit i nové pracovní příležitosti pro místní obyvatele, ideálně takové, které by je vedly k ochraně přírody. Zkrátka máme před sebou ještě dlouhou a náročnou cestu.

Neoznačené snímky Miroslav Bobek

Autor je ředitelem Zoo Praha

Tento text vychází z přednášky pronesené v říjnu 2013 na 68. výroční konferenci Světové asociace zoologických zahrad a akvárií (WAZA) v Orlandu

SUMMARY

Bobek M.: The Way towards the Wandering Bus – The Prague Zoo Helps to Protect (Not only) Western Lowland Gorillas

In the article, Miroslav Bobek, the Prague Zoo Director describes activities conducted by the zoological garden in Central Africa aiming at Western lowland gorilla protection and tropical rainforest conservation. For some years, the zoo has been providing Dja UNESCO Biosphere Reserve rangers with equipment. Moreover, it has been trying to contribute to building a non-predatory relationship with nature in inhabitants of the forest villages and to raising awareness of its importance among them. Thus, the special attention has been paid to schoolchildren. Books and other educational materials are distributed among them and the project The Wandering Bus has been also aiming at them. The special bus takes pupils from the forest villages in the vicinity of the Dja Biosphere Reserve on excursions to the wildlife rescue stations at Limbe or Mefou not only to closely watch gorillas and participate in an educational programme, but also to acquire unforgettable experience during the trip lasting some days. It is supposed that the Wandering Bus will be in operation at least four years. At present, other educational activities have been under preparation.